

ВІДГУК

офіційного опонента, **Веремчука Ельдара Олександровича**,
доктора філологічних наук, доцента, професора кафедри англійської
філології та лінгводидактики Запорізького національного університету
на дисертацію **Молгамової Лілії Олексіївни** на тему: «**Концепт DEATH в
англомовному дискурсі: лінгвосинергетичний аспект**»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 03 – Гуманітарні науки
за спеціальністю 035 – Філологія

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження. Рецензована праця виконана на перетині двох сучасних та перспективних, з наукового погляду, парадигм: когнітивно-дискурсивної та синергетичної. Суттю першої є інтегративний підхід до дослідження мислення, мови й мовлення. У цьому сенсі мова розглядається як засіб концептуалізації та об'єктивзації дійсності та є ключем до розуміння процесів пізнання і його результатів. Синергетична парадигма розглядає процеси автопоезису та еволюції складних ієрархічно-організованих відкритих динамічних нерівноважних нелінійних систем, якою звісно виступає мова, у якій закарбовані знання людини про об'єктивну реальність. Безперечно, одним з епістемологічно важливих концептуалізованих фрагментів людського досвіду виступає смерть, як невід'ємний компонент бінарної опозиції, антагоністичним елементом якої є життя. Онтологічна дихотомія «життя-смерть» є фундаментальною як для релігійної, так і для філософської й загальнонаукової антропоцентричної парадигм, а тому запропоноване дослідження є актуальним, оскільки воно ставить на меті проаналізувати взаємозв'язок між мовними, когнітивними та культурними аспектами лексикалізованого в сучасній англійській мові концепту DEATH та висвітлити динамічні й фрактальні особливості його самоорганізації.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Наукове дослідження виконано в межах реалізації наукової теми 2-ї половини дня кафедри іноземних мов та лінгводидактики Сумського державного університету «Лінгвосинергетичні дослідження англомовних концептів» (04.2021–12.2026), номер держреєстрації – 0121U110475.

3. Наукова новизна отриманих результатів. У роботі вперше було побудовано лінгвосинергетичну модель концепту DEATH, яка пояснює характер його формування та функціонування; обґрунтовано та доведено лінгвосинергетичний динамічний характер досліджуваного концепту в

англомовному дискурсі; висвітлено його соціокультурний вимір; побудовано мережеву модель DEATH та на основі неї розроблено авторську методику виявлення депресивних станів у підлітків; встановлено особливості метафоричної об'єктивації концепту DEATH та доведено фрактальність його організації.

4. Ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації та їх достовірність. Наукові положення, висновки та результати, представлені в дисертації є обґрунтованими і достовірними. Об'єкт дослідження – англомовний концепт DEATH, та предметна область – синергетичні параметри його реалізації у дискурсі – є повно та всебічно дослідженими шляхом застосування надійної методології, яка включала ряд релевантних методів, до головних з яких належать методи синергетичного моделювання, компонентного, семантичного, метафоричного, лінгвокультурологічного, контекстуального та концептуального аналізу. Обґрунтованість отриманих результатів засвідчує теоретико-методологічна база, представлена 224 теоретичними джерелами, та значний обсяг проаналізованого фактичного матеріалу: більше 1500 дискурсивних контекстів, взятих з корпусу сучасної американської англійської мови (СОСА) та з американських літературних оповідань різних періодів.

5. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих публікаціях за темою дисертації. Основні положення та результати дослідження пройшли надійну апробацію під час роботи конференцій, зокрема – восьми міжнародних, трьох всеукраїнських, а їх достовірність підтверджується наявними 19 публікаціями (2 статті у виданнях, внесених до міжнародної наукометричної бази Scopus, одна стаття в закордонному виданні країни Організації економічного співробітництва та Європейського Союзу, один розділ у міжнародній колективній монографії, чотири статті в українських фахових виданнях, одинадцять тез доповідей у збірниках матеріалів конференцій), які у достатній мірі відображають основні положення рецензованої роботи.

6. Рівень виконання поставленого наукового завдання та оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. У розділах дисертаційної праці поетапно та на високому рівні виконані поставлені відповідно до мети дослідницькі завдання. Використана теоретико-методологічна база, відповідна методологія та науковий стиль викладу засвідчують те, що дисертантка має високий рівень ерудованості та оволоділа необхідними знаннями й усіма компетенціями, необхідними для рівня доктора філософії.

7. Науково-практична значимість результатів дисертації.

Теоретичне значення дисертації зумовлене внеском у лінгвосинергетику, зокрема у розвиток лінгвосинергетичної теорії реалізації концептів у дискурсі. Авторка обґрунтувала роль дослідження кореляції когнітивних ознак концепту та його семіотичних компонентів для пояснення принципів самоорганізації концептивної системи. Дослідження відкриває можливості для співпраці з іншими науковими дисциплінами такими, як соціологія, культурологія, психологія, інформаційні науки. Це може сприяти виникненню нових інтегрованих підходів до вивчення людської комунікації та культурної динаміки концептів.

Практична цінність дисертації полягає в тому, що дослідження лінгвосинергетичного аспекту концепту DEATH в англomовному дискурсі має широкий спектр практичних застосувань та імплементацій, зокрема його можна використовувати для розроблення освітніх матеріалів для студентів філологічних спеціальностей: у викладанні нормативних курсів загального мовознавства, для запровадження спецкурсів з дискурсології, когнітивної лінгвістики та лінгвосинергетики. Фактологічний складник і теоретичні узагальнення матимуть застосування у науково-дослідній роботі: при підготовці дисертаційних праць здобувачами наукових ступенів доктора філософії та кваліфікаційних робіт здобувачами освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра й магістра; при написанні посібників і підручників лінгвістичного напрямку. Результати дослідження можуть бути використаними для розроблення алгоритмів і моделей оброблення природної мови, що визначають ефективність автоматичного аналізу текстів, які містять концепт DEATH. Окрім цього, отримані висновки можуть бути взяті за основу розроблення методики виявлення депресивних чи суїцидальних станів з превентивною метою та програм психологічної підтримки й консультування.

8. Структура та зміст дисертації, її завершеність, відповідність вимогам щодо оформлення й обсягу. Дисертація складається із вступу, трьох розділів із висновками до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел і трьох додатків, у яких наведено скріншоти розповсюдження анкети в соціальних мережах, анкету для проведення асоціативного експерименту й відповіді респондентів. Повний обсяг дисертації (з додатками) становить 200 сторінок, основний текст – 162 сторінки. Список літератури, який нараховує 244 позиції, оформлений відповідно до ДСТУ 8302:2015. Робота має 14 таблиць, 11 рисунків, які деталізують чи узагальнюють матеріал дослідження й отримані результати. Дисертація в цілому відповідає вимогам оформлення, попри наявні незначні друкарські огріхи та поодинокі відхилення від норми, наприклад, незрозуміле

виділення жовтим кольором (с. 92, 98, 104), відсутність рисунку 2.3, відсутність курсиву у деяких наведених прикладах (с. 114), що однак, не впливає на зрозумілість, логічність, переконливість та послідовність викладу результатів.

Так, у вступі розкрито актуальність дослідження, сформульовано його мету та завдання; визначено об'єкт, предмет і дослідницький матеріал дисертації; зазначено методи дослідження та висвітлено його наукову новизну. Також вступ містить положення, винесені на захист, теоретичне значення і практичну цінність результатів, інформацію про апробацію та публікації, пов'язані з темою дисертації, надано інформацію про структуру та обсяг роботи.

У першому розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження» висвітлено основні теоретико-методологічні аспекти, що становлять фундаментальний каркас дисертаційної роботи. Описано методики, які використовуються для дослідження концептів, встановлено роль асоціативного експерименту для визначення соціокультурних асоціацій із феноменом смерті. Розглянуто значущість використання корпусів у лінгвокогнітивному аналізі. Запропоновано інноваційний синергетичний підхід до аналізу структури та функціонування концептів. Деталізовано методологічний апарат лінгвосинергетики, розроблено лінгвосинергетичну модель концепту, яка відображає його комплексну природу та динаміку в мовному середовищі.

Другий розділ «Фрактальна динаміка концепту DEATH» пропонує глибокий лінгвосинергетичний аналіз концепту DEATH. Доведено фрактальність лексико-семантичного поля концепту DEATH. Побудовано мережеву модель концепту DEATH, яка дає більш глибоке розуміння синергії структури концепту DEATH та всіх його компонентів.

Третій розділ «Соціокультурна динаміка концепту DEATH» досліджує його соціокультурний аспект, зосереджуючись на його емпіричних проявах, впливі на суспільство та можливих практичних застосуваннях отриманих мовних даних. Схарактеризовано метафоричні способи репрезентації концепту DEATH в англomовному дискурсі з лінгвосинергетичного погляду. Проаналізовано отримані результати асоціативного експерименту і встановлено їхній зв'язок із теоретичними результатами дослідження. Розроблено авторську методику виявлення депресивних станів у підлітків на основі отриманих даних аналізу концепту DEATH.

Загальні висновки узагальнюють результати всебічного лінгвосинергетичного аналізу концепту DEATH і його соціокультурної динаміки в англomовному дискурсі.

9. Дотримання академічної доброчесності у дисертації та наукових публікаціях. Відсутність академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Дисертація Молгамоваєвої Лілії Олексіївни є самостійною науковою працею авторки. Ретельне ознайомлення з текстом дисертації дозволяє наголосити, що здобувачка слідувала принципам академічної доброчесності, оскільки цитовані джерела мають коректні покликання на список використаних праць та джерел ілюстративного матеріалу. Непрямі цитати, твердження, ідеї та розробки, які належать іншим авторам, мають відповідні покликання на опрацьовані здобувачкою ресурси. Усі висновки, зокрема й ті, що характеризують наукову новизну дисертаційної праці, одержані авторкою особисто. Порухень академічної доброчесності не виявлено.

10. Побаження та дискусійні зауваження до змісту дисертації.

1) Розробляючи проблему лінгвосинергетичного аспекту концепту DEATH в англomовному дискурсі, варто було б взяти до уваги результати дисертаційної праці Л. О. Сандиги «Метафорична репрезентація концепту DEATH в англomовній картині світу» (2011 р.), посилання на яку відсутнє у списку використаних джерел. У цьому сенсі постає запитання, як отримані результати корелюють із результатами попередніх досліджень? Наприклад, із здобутками дисертаційної роботи Федорюк Л. В. «Концепт смерть в українській когнітивно-мовній картині світу: структура, статика і динаміка» (2018 р.), в якій розглядався аналізований у цій праці концепт, але в українськомовній картині світу та з результатами інших праць, присвячених цьому ж об'єкту дослідження. Чи спостерігається якась самоорганізаційна динаміка розвитку аналізованого концепту?

2) З тексту роботи не зовсім очевидним є розуміння авторкою природи фрактальності концепту. Зокрема, хочу уточнити, що розуміється під словосполученням «фрактал концепту» (с. 76)? За класичним визначенням Б. Мадельброта фракталом називається структура, яка складається з частин, що в певному сенсі є подібними цілому, тобто спосіб організації, коли структура мікросистеми повторюється на її макрорівні (явище ізоморфізму). У чому вбачається фрактальність концепту DEATH (рис. 2.2-2.6 с. 98-101), тобто як саме структура його організації на мікрорівні повторює його макрорівневу композицію?

3) Не зрозумілим є те, чому контекстуальний фрагмент *cause of death* у Таблиці 2.9 (с. 110) є елементом, який виражає посесивний фрейм (схема інклюзивності), а не акціональний фрейм (схема каузації), який унаочнений у Таблиці 2.8 (с. 109), оскільки інтегральною семою ЛСВ лексеми *cause* є саме «причинність», а не «приналежність»?

11. Загальний висновок щодо дисертації. Наведені міркування мають дискусійну природу і жодним чином не впливають на загальне позитивне враження від дисертації. Дисертаційна робота Молгамаєвої Лілії Олексіївни є ґрунтовним завершеним самостійним дослідженням, в якому отримані нові обґрунтовані результати, котрі в сукупності вирішують важливу мовознавчу проблему – визначення лінгвосинергетичного аспекту об'єктивації концепту DEATH в англійській мові та його реалізацію в англomовному дискурсі, що сприяє вирішенню більш загальних проблем мовознавства в ракурсі когнітивно-дискурсивної та лінгвосинергетичної парадигми.

На підставі детального ознайомлення з дисертаційною працею та публікаціями вважаю, що робота «**Концепт DEATH в англomовному дискурсі: лінгвосинергетичний аспект**» відповідає вимогам п. 6-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44 (зі змінами), наказу Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», затвердженого Міністерством юстиції України 03.02.2017 за № 155/30023, а її авторка, Молгамаєва Лілія Олексіївна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 03 – Гуманітарні науки зі спеціальності 035 – Філологія.

Офіційний опонент
доктор філологічних наук, доцент,
професор кафедри англійської філології
та лінгводидактики
Запорізького національного університету

Ельдар ВЕРЕМЧУК

Підпис *Веремчук*
засвідчую *Ельдар*

НАЧАЛЬНИК
ВІДДІЛУ КАДРІВ

Л. Молгамаєва